

נתקלה בבל וכו'

אלוקיך בה, יש בה השגחה פרטית ואין בה הנהגה כזו של אוי לרשע ואוי לשכנו. שהיא מבטאת הנהגה כוללת, שהיא מתאימה להנהגת חוצה לארץ.

נראה שבה להדגיש את מעלת ארץ ישראל, שגם כאשר מתקללת מתברכים שכניה, לעומת בבל. שאיננה ארץ ישראל לכך מתקללים שכניה. אך ארץ ישראל שעיני ה'

ברכת ברוך חכם הרזים – מהותה ועניינה

והנה צירוף אוכלוסי הגויים הוא או לעבודה זרה או לאיזה דבר חומרי. אך צירוף ישראל הוא בדרך כלל לדבר רוחני. ולפי יובן היטב מה שאומרים חכם הרזים, שאף שכולם נתאספו יחד למקום אחד, כל אחד יש לו את החשבון שלו ואת השיקולים שלו. ואין כאן ריבוי של כמות אלא של איכות. וזהו ההבדל בין ריבוי של ישראלים שהוא גם ריבוי באיכות, לבין ריבוי של הגויים שאינו אלא בכמות. וכן זומא הוסיף על ברוך חכם הרזים, ברוך שברא כל אלו לשמשני. מצד ריבוי הכמות של האנשים, שהשיעור של ששים ריבוא הוא שיעור של עם שלם שיש בו לומדי תורה, ומחזיקי תורה, וזה בא לידי ביטוי בשיעור זה של ששים ריבוא שאין דעתן דומה זה לזה שאין פרצופיהן דומין זה לזה צריך ביאור מהו הענין במה שאין פרצופיהן דומין. והנה הטעם שאין הפרצופין דומין הוא משום שכל אחד קיבל את הרכבת גופו מהוריו. ונראה שבכל שאר אברי הגוף אין הבדל מהותי בין בני האדם. וקשה לזהות אדם על פי גודל גופו ואבריו. והפנים שמשקפות את הפנים של האדם שונים זה מזה.

כל ברכה יש בה ענין של שפע. ואין ברכה שהיא רק שבח והודאה. ונראה שהוא ברכה על מצב של ריבוי של ישראל שהוא עם קטן, וכאשר יש קיבוץ אנשים גדול של עם קטן, יש מקום לברכה, שיגדל השפע הזה, הלאה והלאה. אלא שצריך ביאור מדוע מברך על כל שכל אחד יש לו דעת משלו. הרי הברכה על ריבוי האנשים. וצ"ע. והנה רש"י כתב ששים ריבוא. וצריך ביאור מנין לו דבר זה. עוד צריך ביאור מה הוסיף בן זומא שמברך על שברא כל אלו לשמשני.

עוד צריך להבין מהו ענין רוב אוכלוסי הגויים. ונראה שכשם שרבים נחשבים לדעת רש"י בשבת ו,א כשיש ששים ריבוא, לענין רשות הרבים. הינו מקום ציבורי. כך המצאות של רבים במקום אחד צריך שיהיה ששים ריבוא. והגדר של ששים ריבוא כיון שאין שום שיעור שיכול להגדיר רבים, לכך נקבע כשיעור מחנה ישראל שהיו רבים. ומצינו בעוד מקומות בהלכה שנקבעו שיעורים לפי ריבוי שיעורים. כמו שמצינו ששים מנחות נבללים בכלי אחד כפי מספר מנחות הנסכים הגדול ביותר שיש ביום אחד.

אורח טוב ואורח רע – הכרת הטוב לבורא

או שיש לו עוד דברים לעשות, אך לו היה זה בידו וביכולתו הכלכלית היה עושה כן. אורח טוב נוקט שבעל הבית אוהב אותו והיה רוצה להאכילו אך כיון שיש לו עוד עיסוקים, לכך צריך לעטוף את ההטבה בצירופם של בני ביתו לסעודה. לעומת זאת אורח רע אומר, שבעל הבית לא אכפת לו ממני. וכל מה שמוכן הוא רק לתת לי מהשאריות שבלאו הכי יישארו. אורח טוב לכשיזדמן לו להכיר טובה לבעל הבית, יראה כאילו בעל הבית רצה להאכילו סעודה שלמה רק בשבילו. אך אורח רע נוקט את האמת שבעל הבית עשה הכל בשביל עצמו ולא היה עושה כן בפועל עבור האורח. לכאורה שניהם צודקים. אך ההבדל הוא שהאורח הטוב מחפש אנשים להכיר להם טובה ולהשפיע מטובו. אך האורח הרע, מחפש להיפטר מן החוב, ולכן נוקט בתירוץ אמתי ונכון, שגורם לו פטור, שאין חיוב בעולם הזה להכיר לאדם על טובה שלא היה עושה עבורו.

ולפי זה יובן סיום הענין על אורח טוב מהו אומר זכור כי תשגיח פעלו וכו'. שהאורח הטוב משגיח את פעלו של הטוב, ומגביה אותו, ואילו האורח הרע יראים ממנו כל חכמי לב. הינו שאין הוא מחשיב כלל את לבו של בעל הבית. אלא רק את מעשיו, ועל פי מעשיו אין צורך באמת להודות לו. שהרי זהו שורש הויכוח בין האורח הטוב לרע. האם יש להכיר טובה על הלב הטוב.

לכאורה האורח הטוב מדומיין, והאורח הרע מציאותי. ומנין לו לאורח הטוב שבעל הבית היה מביא מגדנות אלו לשלחנו גם אם לא היו מסובים אליו בני ביתו. וראיתי בזה בספר תפוחי זהב על מסכת שבועות שביאר את הדברים. ואוסיף קצת נופך משלי. הנה ישנם שני מיני הכרת הטוב: א] על טרחה ויגיעה. ב] על ביטוי האהבה שבדבר. אינו דומה "ישר כח" למתנדב של הצלה שעיסה את לבו בכח רב והצילו, "ישר כח" לגבאי שתן לו גלילה...

באור ענין הכרת הטוב לבורא

כשאנו באים לדון בהכרת הטוב לבורא, לא מדובר על יגיעתו אלא על הקשר והיחס המתגלה בנתינה זו. הרי זו האמת, כשקמתי בבוקר והיה לי פרוסת לחם לאכול, לא קבלתי את הפרוסה בגלל שכולם מקבלים אלא מתנה אישית מהבורא. ופשוט וברור שגם אם הייתי האדם היחיד בעולם, הייתי מקבל את הלחם כיון שזהו רצונו שאקבל. ואם כן הכרת הטוב לבורא באה לידי ביטוי ב"מעשי אהבה" לבורא, קיום מצוות בהידור, וכו"ב.

ככדי לבטא את הדבר הזה שהוא עמוק מאוד, השתמשה הגמ' במשל של אורח, וכפי שיבואר בהתבוננות במשל האורח. מהות המחלוקת בין האורח הטוב לאורח הרע הרי פשוט שבעל הבית לא היה מכין סעודה כזו לאורח. אך יש לדון האם הוא משום שבעל הבית לא רוצה לתת לאורח,

אין אוכלוסא בבבל

ומה שנזכר ענין ישי אבי דוד שהיה באוכלוסא וכו'. שהרי באוכלוסא יש את כל סוגי הכישרונות והדעות. ואם ישי התבלט על פני כולם, זהו השבח הכי גדול ליש, שבכל כלל האנשים התבלט, והיה גדול הדורשים ותלמידי החכמים.

על מי מברכים שחלק מחכמתו ליראיו

טיבם של דברים ויכול לייצר דברים חדשים על סמך הבנתו. ואף שיתכן שאין הבורא חפץ ביצירותיו. למשל יצירת הדינמיט, הביאה הרס וחורבן לעולם. והקב"ה נתן מחכמתו לבשר ודם, והשתמש בזה למה שרצה. ובשר ודם מסמל את התאוות, שהאדם יכול לייצר לצרכי תאוותיו דברים שאין רוח הבורא נוחה מהם.

לעומת זאת חכם מחכמי ישראל, הרי שבכח חכמתו יכול לחדש בתורה. ומי שיכול לחדש הלכות בתורה, ולקבעם ברבים הוא זה שאפשר לברך עליו שחלק. ואם כן אין

צריך ביאור וכי לא יתכן שבבבל יתקבצו שש מאות אלף אנשים. ונראה שהטעם שאין אוכלוסא בבבל נראה שישוד ברכת חכם הרזים הוא על כבודם של ישראל שגדלו מהיותם עם קטן. וכבודם של ישראל אינו אלא בארץ ישראל.

יש לעיין בשורש הברכה הזו ובשורש ההבדל בין חלוקה לבין נתינה. וכן יש לעיין מיהו החכם מישראל שאפשר לומר עליו שחלק מחכמתו ליראיו. ונראה שנתנית או חלוקת החכמה, גורמת בעצם למיעוט בבלעדיותו של החכם. למשל אם יש חכם שרק הוא יודע לייצר מכשיר מסוים או תכנה מסוימת, ייזהר מאוד שלא יודעו דרכי חכמתו לאחרים. וכך תינזק פרנסתו. מוכרח להיות שכאשר הבורא חילק מחכמתו, היה כאן כעין ויתור על חכמתו שכעת ישתמשו בה אחרים כפי רצונם. והנה חכם מחכמי האומות פירושו חכם שעומד על

לברך אלא על מי שמשתמש בפועל בחכמתו וממילא גם אם נניח שרב פלוני גדול מאוד בתורה, אך אם אין לו השפעה על החלק המעשי של התורה בין בהלכה המעשית ובין בדרכי ההנהגה, אין לברך עליו כיון שאין כאן חלוקה. **וכן** במה שנוגע לכבוד. ישנם אנשים שמפאת שלטונם יכולים לפעול ולעשות. למשל סאדם חוסיין ששלט כדיקטטורה

גמורה ודאי היה אפשר לברך עליו שחלק מכבודו לבשר ודם. ויתכן שגם בנשיאים במדינות דמוקרטיות, עדין יש להם סמכויות לעשות דברים רבים. אך צריך לדעת מהם הגבולות הרי גם לראש עיר ישנן סמכויות. ויתכן לומר שרק מי שיכול לעשות ככל העולה על רוחו, הוא זה שאפשר לברך עליו שנתן מכבודו לבשר ודם.

מעשה דרב ששת

אלא בהרגשת הלב. והרגשת לבו של רב ששת בדבר הדממה הדקה של המלכות, היה בה די שבביל לברך. **ולמדנו** מזה שהברכה על המלכות הוא על ההכנעה שאנשים חשים מחמתה ולא הרעש וההמולה שסביבה.

חצבי לנהרא כגני לייא - חצבי שואבים מים מן הנהר, ונראה שהראייה של המלך יש בה שאיבה. ולכך הובא המשל הזה כאן. ורב ששת שראייתו פגומה, איזו תועלת יש לו בראיית פני המלך. והשיב לו רב ששת שאין הדבר תלוי בראייה

מעשה דרב שילא

הוא זה שיכול לתת את הגדולה למלך בשר ודם. כלומר יש כאן שבח לקב"ה שהשאיר את הגדולה לעצמו, שיוכל למנות אנשים להיות מלכים. אך כיון שנקט את הפסוק כפשוטו רצה לומר שיש בו גם עומק ופירושו המפרשים שהוא כנגד עשר הספירות.

והמתנשא לכל לראש - אפילו ריש גרותא

יש לעיין הרי הכל מושגח אם כן במה נתייחד ריש גרותא. ונראה שכיון שהוא דבר שנוגע להרבה אנשים, אזי אין הדבר תלוי בזכותו אלא בכח תפקודו. מה שאין כן בני חיי ומזוני תלויים גם בזכותו של המקבל.

אי הכי בר קטלא הוא צריך ביאור, מדוע הבא על חמורה ייהרג לפי משפטי הגויים.

מחייה בקולפא

לכאורה הקולפא שקיבל רב שילא לא היה בכדי להרוג אלא בכדי לרדות. וכיצד הרגו בקולפא זו.

הואיל ואתעביד לי ניסא באי קרא דרישנא

מבואר כאן ששייך הכרת הטוב לפסוק שעל ידו ניצל. וכשם שכבודה של תורה הוא כאשר חושפים את סתריה, כמו כן כבודו של פסוק מסוים. ונראה עוד להוסיף שהפסוק כפשוטו מדבר על כך שהגדולה לה. וכיון שלך ה' הגדולה אתה

רב הנא בר חנילאי

ביאור ענין חורבן ביתו של רב חנא בר חנילאי

צריך ביאור כיצד קרה הדבר שביתו הפך לתל. האם מת או שחי והחריבו את ביתו. עוד צריך באור על מה באה האנחה הגדולה על ביתו שהפך לתל. וכן מדוע בתחילה שאמר שנגזרה גזרה לא נחה דעתו, ורק כשאמר דיו לעבד שיהא כרבו, נחה דעתו.

ונראה שרב חנא נפטר, ולא גרו שם זמן רב, וכיון שלא תחזקו אותו כראוי נפל. והם ביכו את הבית כיצד יתכן שבית כזה ארע לו כך, הרי שרתה בו קדושה גדולה כל כך וכיצד תסתלק על ידי נפילת הבית.

והשיב לו שכך נגזרה הגזרה. וסבר שאכן יש גזרה, אך אין מקום לגזרה לשלוט במקום שיש בו שכינה. ולא קיבל הסבר. **ולאחר** שאמר **דיו לעבד שיהא כרבו**. אם כן בעצם החורבן יש בו כבוד שמים, ובכך נחה דעתו. כלומר הגזרה על בתיים של צדיקים אינה רק ענין של פורענות אלא שמזה גופא יוצא כבוד שמים.

אנחה שוברת חצי גופו של אדם

יש לעיין מהו ענין זה של אנחה שוברת. וכן מהו הענין של חצי גופו או כל גופו. וכן מדוע אם נאנח על כך שבביתו של רב חנא היו הרבה חסדים לא תשבור האנחה את גופו? ונראה שאנחה פירושה שאיננו מקבל את מה שקורה. והדבר עלול להזיק באופן נפשי לאדם כשמרגיש כשקורה דבר שלא כשורה. וענין השבר של גוף האדם עקב האנחה הוא, שהגוף עומד לא רק על עמוד השדרה, אלא יש לו חיות מעצם היופי והכבוד המקיפים אותו. וכאשר נאנח ואינו מבין את מה שקורה, דבר זה מערער את בריאותו עד כדי שחצי מן המעמיד של גופו בטל. ועומד רק על גופו הגשמי.

ור' יוחנן סבר שאנחה שוברת את כל גופו של אדם, שאין שום קיום להעמדה הגשמית של הגוף בלא ההעמדה הנפשית. **ולכך** השיב לו, שאם היה זה אנחה על מצבו או מצב חברו, אנחה זו שוברת ואין בה תועלת. אך להאנח על כבוד שמים, בל יאמר האדם "ה' יעזור".

ברוך אשר יצר אתכם בדין - בושא אמכם מאוד

כן תונה של הברכה היא, שלמרות מידת הדין הקיימת בעולם. עדין יש מקום לאדם בעולם. ולפי זה מתפרש שברא אתכם **למרות** מידת הדין האומרת אל יברא שאינו יכול לעמוד במידת הדין. **ולמרות** מידת הדין קיבל הנפטר הזה מזון ופרנסה, והומת בדין.

ועתיד לקום בדין, שהרי אף לגוף מגיע שכר על עמלו בימי חייו, וזהו הזמן שבו רק מידת הדין תשלוט.

ולפי זה מובן מדוע על קברי עכו"ם אומרים בושא אמכם. שמיתת עובדי כוכבים איננה שייכת לשום דין, אלא טבע הגוף המגושם למות ולהירקב, שאין לו קיום נצחי. וזהו סוף הפסוק בושא אמכם מאוד, חפרה יולדתכם הנה אחרית גוים ציה וערבה.

מהי מהותה של ברכה זו. עוד **צריך** ביאור מהו ענין זה שזן אתכם בדין, וכלכל אתכם בדין, הרי רוב באי עולם אינם עומדים במידת הדין וניזונים ברחמים כמבואר לעיל בדף יז: שיש אנשים מועטים שניזונים בדין. ועוד צריך ביאור מדוע על קברי עובדי כוכבים צריך לומר בושא אמכם.

ונראה שהנה העולם איננו יכול לעמוד בלא מידת הרחמים כמבואר בדברי חז"ל. ומאידך **עלה במחשבה** לברוא את העולם במידת הדין. והוא שבחו שלו הקב"ה שעל אף רחמיו דן את העולם בדין, בכדי שהאדם יקבל את שכרו הגמור. והמקום שבו באה לידי ביטוי מידת הדין באופן המוחשי ביותר הוא מקום הקבורה שאין שום רחמים במיתתו של אדם. ואם

הרואה את חברו לאחר שלושים יום אומר שהחינו

מברך מחיה המתים. שאדם שלא פגש למעלה משנה אין זכרונו חי אצלו, ופגישתו מחייה אצלו את זכרונו.

אין המת משתכח מן הלב אלא לאחר שנים עשר חודש - יש לעיין האם בשנה מעוברת משתכח מן הלב לפי התאריך או לפי יב' חודש. ונראה לומר שהמת היה עם המשפחה בכל מיני תאריכים, וכשמגיעים ימי הפסח נזכרים כיצד היה עמהם בשנה שעברה. וכן הלאה בכל תאריך. וכאשר עוברים כל הזמנים שהיה המת עמהם אז מתחיל להשתכח מן הלב.

יש לעיין במהות ברכת שהחינו. הרי אם הברכה באה על כך שהוא חי, אם כן הרי כבר בירך אשר יצר..

ונראה שאשר יצר הוא שבח על כך שהקב"ה מקיים את **גופו** של האדם. וברכת שהחינו על מה שהקב"ה מחייה את **נפשו** של האדם בדברים המחיים את נפשו. ולכן מברכים על דברים המחיים את הנפש. כמו הפירות החדשים, שנותנים תחושה של זמן חדש. וכן בלידת בן או מצווה הבאה מזמן לזמן, ומחייה את הנפש בחידושה. כך יש לברך על חיות הנפש בפגישת ידיד הקרוב ללבו. ואם לא ראהו שנים עשר חודש,